

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
ОГІЄНКО ОЛЕНИ ІВАНІВНИ

на дисертаційну роботу Глазкової Ірини Дамирівни
«**Дуальна система професійної освіти Німеччини**»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок з відповідними планами галузей науки.

Актуальність теми дослідження обумовлена як інтенсивним розвитком процесів глобалізації, інтеграції та технологізації, що зумовлюють необхідність модернізації системи професійної освіти, так й входження України до європейського освітнього простору, що спонукає до пошуку нових підходів професійної підготовки молоді, що мають ґрунтуватися на кращих досягненнях світової та української педагогічної науки, історії та культури. Внаслідок таких пошуків в останні роки виросла зацікавленість німецькою системою професійної освіти. Найбільший інтерес викликає дуальна система професійного навчання в Німеччині, що характеризується зближенням двох структур – системи професійної освіти і системи зайнятості, є засобом професійної соціалізації молоді, оскільки створює можливості для отримання кваліфікації (сьогодні близько 70 % молодих людей після закінчення школи перебувають в дуальній системі професійної підготовки). Зазначимо, що питання реалізації дуальної системи професійної освіти знайшли висвітлення як у міжнародних документах («Стратегія «Європа – 2020», «Про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2011 – 2020 рр.» (Брюггське Комюніке), рекомендації ЮНЕСКО «Про технічну та професійну освіту і навчання» та ін.), так й також у державних законодавчих та нормативно-правових документах України (Закон України «Про фахову передвищу освіту», Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти та ін.). Це актуалізує проблему вивчення та осмислення позитивного німецького досвіду

розвитку дуальної освіти Німеччини та окреслення можливостей використання конструктивних ідей німецького досвіду у реформуванні системи професійної освіти України.

Рецензоване дослідження відповідає науковому напрямку кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» «Теоретико-методичні засади розвитку професійної освіти» та виконана в межах науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні засади розвитку професійної освіти в умовах євроінтеграційних процесів».

З огляду на наведені міркування, дослідження Глазкової І.Д. є вчасним і актуальним, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертація є комплексним дослідженням, у межах якого виявлено історичні передумови становлення й розвитку дуальної системи в професійній освіті Німеччини; виокремлено й схарактеризовано етапи її розвитку; проаналізовано теоретичні та нормативно-правові засади дуальної системи професійної освіти, що сформувалися в Німеччині в процесі її історичного розвитку; визначено структурні, змістові, та методичні особливості дуальної системи професійної освіти в сучасній Німеччині; схарактеризовано особливості та проблеми впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні; окреслено можливості творчого використання конструктивних ідей німецького досвіду в системі освіти України.

Нові факти, одержані здобувачем.

Беззаперечна наукова цінність дисертаційного дослідження зумовлена тим, що дослідницею уперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний аналіз становлення та розвитку дуальної професійної освіти Німеччини з урахуванням історичних, соціально-економічних, політичних, педагогічних чинників, який дозволив обґрунтувати авторську періодизацію розвитку дуальної професійної освіти в Німеччині; довести міждисциплінарний характер

теоретичних засад розвитку дуальної професійної освіти Німеччини, диверсифікаційність структури дуальної освіти та її зумовленість специфічним економічним і соціальним шляхом розвитку Німеччини; складність і розгалуженість нормативно-правового забезпечення; узгодженість та взаємопроникнення теоретичної та практичної складової навчальних планів і програм засади, виявити можливості творчого використання конструктивних ідей німецького досвіду в умовах реформування системи професійної освіти України.

Дисертанткою конкретизовано: подібності та відмінності у розвитку систем професійного навчання в Україні та Німеччині, роль ремісничого та робітничого навчання в Україні в ХХ ст. як аналогів дуальної системи професійної освіти; соціально-політичне підґрунтя розвитку систем дуальної освіти в історичному контексті. Подальшого розвитку набули історичні факти щодо розвитку дуальної освіти в Німеччині; положення щодо можливостей соціального партнерства у системі розвитку дуальної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації, анотації та публікацій І. Д. Глазкової є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів, що забезпечуються: чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження; коректністю постановки розглянутих завдань; обґрунтованістю вихідних положень, системним аналізом теоретичного матеріалу, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної системи; застосуванням відповідного наукового інструментарію.

Одержанню достовірних результатів сприяло застосування комплексу теоретичних й емпіричних методів наукового дослідження.

Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло ґрунтовне вивчення джерельної бази дослідження (280 найменувань, з них 135 – іноземними мовами), апробація матеріалів дисертації у виступах на науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня.

Обґрунтовані І. Д. Глазковою результати дослідження забезпечують новизну і вірогідність загальних висновків дисертації і загалом не викликають сумніву.

Дисертація І. Д. Глазкової виконана на належному науковому рівні, що підтверджує володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Дослідження І. Д. Глазкової містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробленні навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання та майстрів виробничого навчання в системі професійної, фахової передвищої та вищої освіти, зокрема, навчального посібника «Дуальна система освіти Німеччини» і спецкурсу «Професійна підготовка робітничих кадрів у дуальній системі освіти». Обґрунтовані методичні рекомендації щодо можливості використання прогресивних ідей німецького досвіду можуть слугувати основою у процесі модернізації системи професійної освіти України, для розроблення концептуальних та нормативних документів із проблем дуальної освіти. Основні положення, теоретичні висновки, джерельна база дослідження можуть використовуватися в оновленні змісту навчальних курсів з професійної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки тощо, в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників; стати в нагоді науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, які проводять дослідження з теорії і методики професійної освіти, порівняльно-педагогічні, історико-педагогічні дослідження.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Привертає увагу методологічно виважений і ретельний підхід дисертантки до структурування змісту роботи, яка складається з анотацій, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку

використаних джерел та додатків. Структура дисертації відповідає логіці поставлених у дослідженні завдань, дозволяє реалізувати їх достатньо цілісно і комплексно.

Вже перший розділ дисертації «Історичні та теоретичні засади розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини» демонструє фундаментальну обізнаність дослідниці з науковим доробком вітчизняних та зарубіжних вчених з проблеми дослідження. Важливими для дослідження є результати наукових розвідок, що висвітлюють історичні передумови становлення й розвитку системи дуальної професійної освіти Німеччини, Привертає увагу розроблена авторська періодизація розвитку дуальної професійної освіти, що охоплює 30-ті роки ХХ - початок ХХІ століття, яка дала змогу окреслити провідні тенденції її розвитку: зумовленість розвитку системи дуальної освіти Німеччини політичними, соціально - економічними чинниками та швидкозмінними вимогами ринку праці; гармонійне поєднання теоретичного навчання у закладах освіти із навчанням на робочих місцях – інтегрування теоретичної та практичної складових освітнього процесу; максимального наближення освітнього процесу до вимог виробництва; забезпечення рівноваги між попитом і пропозицією фахівців на ринку праці.

Заслуговує на підтримку акцентування здобувачки на створенні розгалуженого законодавчо-нормативного забезпечення, яке супроводжувало розвиток дуальної форми освіти у Німеччині упродовж її історичного розвитку і наразі продовжує розроблятися (с. 67).

У другому розділі «Сучасний етап розвитку дуальної освіти в Німеччині та в Україні» авторкою схарактеризовано дуальну систему навчання в Німеччині на сучасному етапі. Вартими підтримки вважаємо зусилля І. Глазковї щодо характеристики особливостей структурних, змістових та методичних засад розвитку дуальної професійної освіти Німеччини; аналізу діяльності міжпідприємницьких навчальних центрів або навчальних асоціацій, професійних шкіл, професійних училищ, компанії як місця навчання.

Заслуговує позитивної оцінки висновок дослідниці про те, що дуальна система професійної освіти є професійно-педагогічною структурою, освітньою системою з двома місцями навчання, управління якої здійснюється за допомогою двох різних моделей управління професійною підготовкою (с.109); система дуальної професійної освіти Німеччини спрямована на інтегрування знань та інтересів всіх зацікавлених сторін (роботодавців, робітників, держави) на всіх рівнях в рамках спільної відповідальності за планування, проведення та вдосконалення системи (с. 128).

Важливими в теоретичному і практичному вимірах є звернення здобувачки до порівняльно-педагогічного аналізу розвитку дуальної професійної освіти в Німеччині та Україні, що дало можливість дослідниці у п.2.2. не тільки обґрунтувати наявність у них спільних та відмінних підходів, а й розробити науково-методичні рекомендації щодо можливостей використання конструктивних ідей німецького досвіду розвитку дуальної професійної освіти у реформування системи професійної освіти в Україні.

Таким чином, обсяг і зміст дисертації свідчать про те, що авторка глибоко і різнобічно вивчила досліджувану проблему, що дозволило їй здійснити цілісний аналіз розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні результати, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно відображено у 9-ти працях (з них 8 одноосібні): 2 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 5 праць апробаційного характеру, 1 навчальний посібник.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст анотацій українською та англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. У роботі дисертантка здійснює цілісний аналіз теоретичних та

практичних засад розвитку дуальної професійної освіти Німеччини, наголошуючи на наявності чіткої системи регулювання та фінансування професійної освіти (с. 123), що є однією з умов її успішного функціонування та ефективності. У цьому контексті бажано було б даній проблемі присвятити окремий параграф другого розділу дисертації, з метою більш ґрунтовного розкриття фінансової відповідальності та фінансового забезпечення теоретичної і практичної підготовки у дуальній системі професійної освіти Німеччини та окреслення можливостей імплементації німецького досвіду в Україні.

2. Ми підтримуємо прагнення дисертантки цілісно та ґрунтовно, на основі широкої джерельної бази прослідкувати динаміку становлення та розвитку дуальної освіти у Німеччині в хронологічній послідовності, починаючи з від найдавніших часів. Проте, такі широкі хронологічні межі дослідження виглядають дещо дискусійно й потребують більш ретельного обґрунтування.

3. Сьогодні в Україні, у зв'язку з поширенням дуальної форми здобуття освіти, актуалізується проблема підготовки наставників. У цьому контексті потребує ґрунтовнішого вивчення особливості підготовки наставників на підприємствах в умовах дуальної системи професійної освіти Німеччини. Робота виграла б від поглиблення цього аспекту.

4. Практична цінність роботи значно зросла б, якби у додатках було наведено приклади рамкових освітніх програм з підготовки кваліфікованих робітників Німеччини; запропоновано узагальнюючу таблицю щодо їх порівняння з національною та галузевими рамками кваліфікацій в Україні й виокремленням відповідних напрямів їх удосконалення на основі урахування інноваційних ідей німецького досвіду.

5. Ураховуючи актуальність упровадження елементів дуальної форми навчання в професійній (професійно-технічній), фаховій передвищій та вищій освіті в Україні в умовах інтеграції до європейського освітнього простору, доцільно було би віднести розширення переліку професій та розширення мережі закладів освіти, які здійснюють підготовку фахівців за дуальною формою

навчання, до перспективних напрямів розвитку дуальної системи освіти в Україні.

6. Враховуючи порівняльно-педагогічний характер дисертації, доречним видається створення автором словника-тезауруса з проблеми дослідження.

Слід зазначити, що висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної позитивної оцінки рецензованої роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота «Дуальна система професійної освіти Німеччини» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомое теоретичне і прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також відповідає вимогам пунктів 9 – 18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167), а її автор – Глазкова Ірина Дамирівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

О.І. Огієнко

